

Quinta Pars

Distinctio prima

[Capitulum primum]: De informatione scolarium, de instructione discipulorum, de dignitate sapientie

Prehabitis auctoritatibus narrationibus et exemplis quibus uiri ecclesiastici possunt informari, et ex quibus predicator habere potest occasionem conferendi cum eis utiliter, et exhortandi eos efficaciter. Nunc colligantur consimilia quibus possunt instrui uiri ecclesiastici siue philosophici, et ex quibus predicator potest conferre cum eis ex eis que propria sunt illis et ut magis stimulentur ad desiderium sapientie, premittenda est eius dignitas et sublimitas secundum estimationem uere iudicantis, prout dicitur Sapientie viii.: Preposui inquit illam regnis et sedibus et cetera. Sequitur: Infinitus enim thesaurus est hominibus. Et Prouerbiorum iii.: Melior est acquisitio eius acquisitione auri et argenti. Et sequitur: Preciosior est cunctis opibus et cetera. De huiusmodi eminentia apud gentiles dicitur in Pollicrato libro iiii. capitulo vi.: Quod cum gentiles nil sine nutu minimun credunt faciendum, unum tamen quasi Deum Deorum et omnium principem excolunt, scilicet sapientiam que omnibus preest. Unde philosophi ueteres ymaginem sapientie pre foribus omnium templorum pingi fecerunt, et hec uerba scribi debere censerunt, usus me genuit, peperit memoria, sophiam me uocant Greci, uos sapientiam. Et hec: Item ego odi homines stultos, et ignaua opera, et sophisticas sententias scilicet in quibus nulla est utilitas. Ad appetitionem ergo sapientie et amorem et sedulam acquisitionem sunt omnes scolastici ammonendi, ut quilibet talium dicat istud Sapientie viii.: Optaui et datus est michi sensus, et inuocaui et uenit in me spiritus sapientie. Sequitur: Hanc amaui et exquisiui a iuuentute mea, quesui eam sponsam michi accipere. Unde et huiusmodi amor philosophia dicitur et eius amator philosophus prout ait Hugo Didascalicon ix. parte ii.: Quia philosophia est amore sapientie, philos Grece, amor Latine, sophia sapientia. Inde philosophia id est amor sapientie. Unde philosophia est ars artium, disciplina disciplinarum, que uni communis est Deorum, et que est honoranda antiloquio, prout ait sapiens quidem. Et Papam: Idem in parte que philosophia traditur in artibus liberalibus, de quibus prosequitur Hugo ubi supra bene prosequens que sunt propria cuiuslibet artis. Et similiter Alphorabius libro de diuisione philosophie ubi ait: Quod philosophia est diuinarum humanarumque rerum cognitio cum studio bene uiuendi, sapientia uero est scientia sempiternorum // et de his et de diffinitione philosophie et de illis que spectant ad philosophiam in tractatu de uita philosophorum. Ad presens autem de instructione scolasticorum procedendum est, qualiter scilicet scolares debent addiscere, et qualiter eos doctores debent docere. Et primo quales debent esse quantum ad mentis industriam siue prespicuitatem. Tercio qualiter sunt instruendi quo ad docuementi rectitudinem. Quarto in quibus informandi et in quibus non quantum ad eorum quibus instruuntur qualitatem. Quinto quales debent esse scolares quo ad uite ueritatem et honestatem. Sexto quales debent esse quo ad studii sedulitatem. Septimo de his que spectant ad doctores.

Capitulum secundum: Qualis debet esse quantum ad corporis dispositionem sapientie siue literis deditus

In premis ergo ob artium liberalium siue philosophie nobilitatem et honorificentiam, et ob professoribus eius reuerentiam exhibendam, ab aliis addiscentes illas, debent esse corporis plasmatione et dispositione uenusti, prout ait Boecius de disciplina scolarium in principio: Quod uidendum est ut infantis septennis cum ducitur ad imbuendum membrorum decens sit dispositio scilicet partium

integralium. Et ponit exemplum. Legitur inquit Thimothei filium lepra incumbentem castratum loripedem gibbo tumentem doctrine mancipium plebeyam extitisse abiectioem, sociorum ridiculosam demonstrationem. Cauendum ergo ne tales ponantur ad philosophias addiscendas, ne philosophia condemnatur ob talium deformitates, et ne minus acceptetur, licet tales in ea profecerint. Nam sicut ait Ennithus uel ethnicus: Gratius est pulcro ueniens ex corpore uirtus. Et ut Seneca recitat epistola xl.: et sic minus accepta est sapientia uel uirtus ueniens ex corpore deformi. Ibidem ait Boecius: Quod temporis intempories yemis uel estatis nocet pueris. Et ponit exemplum ibi de quodam indisposito et deformato adducto ad discendum, qui postea attenuatus limphaticis morbis occubuit stigante canicula, illo scilicet regnante signo et ardore feruente. Ibidem ait: Quod cibariorum debet esse mediocris facultas et potus tenuis parcitas, et uestium absit penuria. Pueri ergo debent esse corpore didispositi et integri, et sustentamentis debitis regulati, qui uolunt addiscere ut sint scolastici, et debito tempore debent incipere, et de his sunt ammonendi tam ipsi quam habentes curam eorum, omni enim negotio tempus est et oportunitas, Ecclesiastici viii. //

Capitulum tercium: Qualis debet esse quo ad industriam mentis

Secundo sunt explorandi pueri, quales sint quo ad mentis industriam siue perspicacitatem, an scilicet habeant industriam discretionis naturalis, uel ingenii uiuacitatem. Sicut narrat Agellius Noctium atticatum libro sexto capitulo tercio loquens de Prothagora philosopho: quod cum esse adolescens et causa uictus ferret uecturas onerum, et de edera candices ligni plurimos funiculo breui circumdatos ferebat, semel obuianit ei demetrius, et uidens eum incedentem expedite, et iuncturam ligni posituramque perite considerans, et aceruum illum similiter breui funiculo comprehensum, et ratione quadam geometrica librari, interrogauit quis sic circumuoluit, cui alius, ego, at ille, solue totum et modo consimili liga, sicque fecit, cui demetrius, cum ingenium benefaciendi habeas nunc maiora melioraque mecum facere potes si uis me sequi, quod ille annuit, et adduxit eum secum et sumptus ministravit, ac philosophiam eum docuit, et is postea insincerus philosophus fuit sed acerimus sophistarum. Ut prouidus ergo explorator ingenium predicti adolescentis deprehendit, et ad maiora addiscenda hortatus est. Sed cauendum est, ne pueri uiuacis ingenii et acuti nimietate cibi uel potus fiant ebetiores, propter quod nutriendi frugaliter, ut ait Boecius ubi supra, et Agellius plenius ubi supra libro iiii. ante finem, ubi ait pueros impuberes compertum est, si plurimo cibo nimioque uino utantur ebriores fieri, atque elici hinc tardi tacem, improceraque fieri corpora eorum, minusque adolescere, quod narrat Varro in historiis de liberis educandis: Cauendum ergo ne uoracitate ebetes reddantur. Et de hoc supra iii. parte ubi de instructione puerorum.

Capitulum quartum: Qualiter pueri in primis sunt instruendi

Deinde sunt pueri instruendi artificialiter et ordinabiliter pro eorum capacitate, prout ait Boecius ubi supra dicens: Quod in primis figurarum id est literarum elementa id est literas representantium, imprimenda est dilectio, coniungendarumque artificiosa coniunctio, sunt enim pueri instruendi ut diligant literas quas addiscant et ut recte pronuncient et artificialiter coniungant, quia nisi sic in principio informantur, uix postea possunt bene // informari. Et grauius est et difficilium puerum male instructum reinstruere ad rectam formationes quam alium in nullo instructum, unde refert Quintillianus de institutionibus oratorum. De Thimotheo alibi thymeo, qui in arte tibiaram excellebat quod duplas mercedes exigebat, et accipiebat ab his qui fuerunt male preinstructi quam si omnino rudes accederent, et hoc merito, error enim duplicem exigit laborem, cum et delenda sint peruerse instructionis femina, et bona fidelius sint inferenda. Satis enim facilius est inducere bonam informationem, quam extirpare malam, et inducere bonam, maxime cum prima instituta uel documenta tenaciter inhereant pueris, siue sint bona siue mala, prout ait Ieronimus epistola viii.: Ipsa literarum studia teneris melius inferuntur ingeniis, idque penitus inherere solet sensibus quod prius sederit alibi se dederit in mente. Magna ergo

diligentia sunt instruendi pueri, ne in puericia ex negligentia tempus suum amittant, prout ait Boecius ubi supra: Quod diligentia cuiuslibet operis obtusitas permollitur, et sententiae ac doctorum dicta memoriae cellulae sunt commendanda, ut ibi exemplificat, ne contingat quod lothario contigit. Qui cum xxx. annis fuisset in gymnasiis philosophorum cum uenisset dies ut preesset mediocribus scilicet pueris quasi eorum magister, asserebat se dubitare cuius uxor fuerit enee. Similiter requisitus a quodam primam literam scilicet magistri qualiter in uersu uertere posset, respondit: absurdum esse tanti nominis primam breuiari, sed acuto accentu pronuciari. Ecce ait ibi Boecius: quantum temporis dure ceruicis obtusitas perdidit et expense et cetera. Caueant ergo pueri ne sic amittant tempus et expensas negligenter addiscendo et caueant eorum doctores, ne eos decipiant, hec enim sunt peccata puerorum, prout ait Augustinus, enumerando peccata sua in puericia, primo Confessiones: Peccabamus inquit minus scribendo uel legendo aut cogitando de literis quam exigebatur a nobis sequitur. Quia delectabar ludere. Et post: peccabam faciendo contra precepta parentum et magistrorum meorum. Et ibi enumerat de multis aliis talibus de quibus ammonendi sunt pueri ut precaueant. Consequenter etiam adhibenda est sollers diligentia, quod pueri instruantur recte et artificialiter. Et primo in Grammatica et grammaticalibus, que diuiditur in literam sillabam dictionem, prout ait Hugo Didascalicon parte secunda, ubi ait: quod debet scire uocem articulatam, literam et sillabam pedes accentus, et sic de aliis, prout ibi determinat: Nisi enim fuerit instructus in premis in talibus ordinate et artificialiter uix postea poterit instrui // hoc tamen necesse est scire, ut homo scia legere distincte et articulate secundum regulas gramaticales, ut patet exempla Boecii ubi supra.

Capitulum quintum: In quibus doctrinis sunt informandi et a quibus est eis cauendum

Deinde cauendum est ne pueri nimis imbuantur doctrinis poetarum fabulosis, et alliciantur earum delctationibus, unde narrat Valerius libro iii. capitulo v. Lacedemonii libros archilothi Archilonee a ciuitate sua exportari iusserunt, eo quod eorum parum uerecundam et pudicam publicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus nocerent, quam ingeniis prodessent, itaque maximum poetam aut certe prope maximum quia domum sibi inuisam obscenis maledictis laborauerat, carminum exilio mulctauerunt, ut enim tactum est supra mentes puerorum tenaciter retinent doctrinas, quibus primo imbuuntur. Ideo expedit quod utilibus et ueris doctrinis in primis imbuantur. Unde et mos fuit apud Hebreos, ait Origenes super cantica in principio, omnes scripturas a sapientibus trad pueris simul et ad ultimum reseruari, ista scilicet principium, Genesis principium. Ezechielem et finis et Cantica canticorum, quia ista ardua sunt et in eis posset minus intelligens errare. Et ideo dicit Augustinus de seipso iii. Confessiones: Hoc nomen scilicet Christi secundum misericordiam tuam in ipso adhuc lacte matris, tenerum cor meum ie bibebat, et alacri modo acriter retinebat. Et libro vi. idem: Quod nomen Christi michi infanti inditum est. Veracibus ergo doctrinis utilibus, et non fictis et fabulosis, utilius et securius est eos imbure. Sunt autem instruendi in grammatica, ut dictum est, et deinde in loyca, prout ait Boecius ubi supra: Completo inquit non in debite huius gymnasii scilicet gramatice rudimento, ad maiores inquisitionis scientie et limina procedendum, scientie inquit quam solam ueri falsique indagatricem nouimus. Unde Hugo ubi supra quod ex omnibus scientiis septem specialiter docuerunt antiqui in studiis suis ad opus erudiendorum, in quibus tantam utilitatem esse pre ceteris omnibus inspexerunt, ut quisquis principium harum disciplinarum firmiter percepisset ad aliarum noticiam postea inquirendum magis exercendo quam audiendo peruenirent. Sunt enim quasi quedam optima instrumenta et rudimenta, quibus uia paratur animo ad plenam philosophie noticiam. Hinc triuium et quadriuium nomen accepit, eo quod his quasi quibusdam // uiis, uiuax animus ad secreta philosophie incedat hec ille, hanc autem loycam rationalem primo Plato Greci instituit, quam postea Aristoteles eius discipulus ampliauit perfecit et in artem redegit Marcus uero Terencius Varro primus dialecticam de Greco in Latinum transtulit, ait Hugo ibidem: De meo autem addiscendi dyalecticam, ait Boecius: quod in primis terminorum intrinseca cognitio, eorumque in propositionem non latens copulatio, propositionum quoque non indigna

connexio sunt aptanda. Terminorum uero determinationes, quas sincathegreumata appellamus, memoriter menti imprimende, utpote que sophisticè deseruiunt fanstasie. Et ponit ibi exemplum de quodam prudente in aliis scientiis, qui illis uel aliis cautelis sophisticis in die magisterii seu disputationis fuit confusus. Oportet ergo talia memoriter scire, consequenter addiscere et audire libros loycales prout ibi determinat. Et sic in omni arte, uir scolasticus ordinalibiler et artificialiter scilicet ex propriis illi arti diligenter debet addiscere et studere, ut ait Hugo ubi supra.

Capitulum sextum: Que sunt necessaria studentibus

Tria sunt necessaria studentibus. Natura, exercitium, disciplina. In natura consideratur ut facile audita percipiat, et percepta firmiter retineat. In exercitio ut labore et sedulitate naturalem sensum excolat. In disciplina ut laudabiliter uiuens, mores cum scientia componat, de quibus omnibus idem prosequitur eleganter. Et debet studere in omni arte querendo que sunt propria. Unde ait ibi: duo esse genera scripturarum. Primum earum que proprie artes appellantur. Secundum est que sunt appendentia artium. Et utraque oportet scire, licet artes sine appendentiis perfectum possint facere lectorem, prout ait ibidem: superaddens quod duo sunt discernenda. Primum qualiter se arte oportet agere. Secundum qualiter oportet rationes illius artis rebus aliis accommodare, ut uerbi gratia. De gramaticam agit qui regulas et precepta ad artem hanc pertinentia tractat, gramatice agit qui regulariter loquitur uel scribit. Et sic de aliis artibus. Et utiliter instruit ibi scolares qualiter debent addiscere.

Capitulum septimum: Quales debet esse discipulus

Quales autem debet esse scolastici discipuli, et a quibus cauere, docet Boecius eleganter ubi supra. Discipuli inquit subiectio in tribus consistere debet id est in attentione, beniuolentia, et docilitate, ut scilicet docilis ingenio, attentus exercicio, beniuolus animo. Attentus inquam ad audiendum, docilis ad intelligendum, beniuolus ad retinendum. Et subdit non sit scolasticus discolor, quasi a scola diuisus. Scola enim Grece dicitur uacatio Latine quasi a uacatione diuisus. Discolus est, qui discurrit per uicos et plateas, et tabernas per meretricum cellulas, per publica spectacula, per pompas et coreas, per comessiones, et etiam publicas cenas et hoc uagis oculis, effrena lingua, peculanti animo, uultu incomposito, omnibus istis scola post posita, hec ille: unde subdit se multos tales uidisse. A quibus autem debent cauere, subdit ibidem: quod a luxurie fetore studeat discipulus alienari, quam distinguit tripliciter. Dicens unam esse in ornatu, aliam in coitu, terciam gulositati assistricem. Ab his scolasticus uolens in philosophia proficere debet summe cauere, prout ibi sequitur: subdens quod meretrix nonaria est inferni ianua, uia iniquitatis, scorpionis percussio, uiscarium scelerum, puteus interitus. Dicebatur autem nonaria, quia antiquitus ante horam nonam non licebat ad talem accedere, unde de hoc ait Augustinus, Contra iulianum recitans uerba Tullii: Quod motus uoluptatis id est luxurie ut maximus est ita minutissimus philosophie, congruere enim cum cognitione uel cogitatione magna uoluptas corporis non potest, ait Boecius: quod oportet scolasticum cauere ab ebrietatibus et comessionibus, quia uinum inquit moderate sumptum, intellectui acumen uidetur conferre. Immoderate uero sumptum rationem perturbat, intellectum ebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ignorantiam inducit, ubi enim ebrietas ibi furor dominatur. Ubi furor ibi nulla sapientia. Obliuio autem comes est ebrietatis, Macrobius libro i. Est hilaris insania Seneca epistola 62. Est uoluntaria insania ait idem epistola lxxxviii. Et ideo summe cauenda est, prout exequitur Boecius ubi supra: ponens exemplum de quodam, qui talibus ornatibus uacabat, et sua consummebat, qui postea inops factus est et pauper. Que autem sint expedientia uiro scolastico, ut proficiat in scientia, ait Hugo dicens: Quod sapiens quidam cum de modo discendi interro garetur, scilicet que essent necessaria. Respondit: mens inquit humilis, studium querendi, uia quieta, scrutinium tacitum, // paupertas, terra aliena, hec reserare solent multis obscura legendo. Et de quolibet istorum prosequitur bene dicens: Quod principum discipline est humilitas, cuius precipue tria documenta ad lectorem pertinent. Primum ut nullam scripturam uilem

teneat. Secundum ut a nemine discere erubescat. Tercio ut cum adeptus scientiam fuerit, ceteros non contemnat, de quibus ibi prosequitur bene. Similiter studium est necessarium exemplo philosophorum de quorum studio patebit infra. Similiter et quies, tam interior, ut mens per illicita desideris non discurrat, quam exterior, ut otium et oportunitas studiis suppetat. Similiter scrutinium tacitum, quod significat diligentiam meditationis, sicut studium instantiam operis, meditatio uero est cogitatio frequens cum consilio que causam originem modum et utilitatem unius cuiusque prudenter inuestigat, unde ibi pulchre ait Hugo: quod leticiam philosophie quatuor portant, philos et capos, amor et labor et philemia et agmia id est cura et uigilia, opus inquit per agunt labor et amor, consilium pariunt cura et uigilia, opus in labore est ut agas, in amore ut perficias, in cura ut prouideas, in uigilia ut attendas, philosophie kathedra est sedes sapientie, que his suppositis gestare dicitur. Unde et pulchre iuuenes a fronte propter robur illam tenere dicuntur, sed amor et labor, quia foris opus peragunt a posteriori puella de scribuntur scilicet cura et uigilia, quia intus in secreto consilium pariunt. Sic paupertas id est non sectari superflua spectat ad disciplinam, necnon et exilium, quia philosophantibus totus mundus exilium est, ut ait Hugo ibidem. Et de his eisdem Pollicratus libro ii. capitulo xiii. ait: Quod hec sunt claues discendi quas senex carnotensis paucis expressit, ubi superaddit quod una clauis est amor docentium, prout ait Quintilianus libro De institutione oratoris, scolastici igitur caueant a predictis uiciis ut habeant predictas claues ad aperienda archana sapientie et studeant humiliter et diligenter.

Capitulum octauum: Quale debet esse studium boni discipuli

Consequenter ammonendi sunt scolares, ut sollicite studeant ad sapientiam apprehendendam, est enim studium uehemens applicatio ani, cum magna uoluntate ad aliquid agendum prout ait Tullius Rethorice prime libro i. propter quod Ecclesiastici vi. Quasi is qui arat et seminat accede ad illam, ut enim Hugo ubi ait supra. // Pictagoras in studiis suis, hanc consuetudinem seruasse legitur ut usque ad septennium secundum numerum scilicet septem liberalium artium nullus discipulorum suorum de his que ab eo dicebantur, rationem poscere auderet, sed fidem dare uerbis magistri, quousque omnia audissent sicque iam per semetipsum rationem eorum posset inuenire, has septem tanto studio quidem didicisse dicuntur, et plane omnes, ita in memoria tenerent, ut statim singula eorum parata haberent, scilicet regulas et rationes, que in artibus condoceantur, et hinc accidit eo tempore tot fuisse sapientes, ut plura ibi scriberent quam nos legere possemus. Sed ut ait ibidem Hugo: nostri scolares aut nolunt aut nesciunt modum congruum in discendo seruare, et idcirco multos studentes paucos inuenimus sapientes. Monendi ergo sunt scolares, ut studeant affectualiter siue feruenter, continue siue perseueranter, artificialiter et recte siue ordinaliter scilicet ob amorem uere sapientie, prout hortatur sapiens, Prouerbiorum i. Si quesieris eam quasi pecuniam et sicut thesauros effoderis, tunc scientiam Dei inuenies et hoc exemplo anitquorum philosophorum de quibus ait Hugo supra: quod soli se philosophie dedicabant ut eo eius contemplationi uacarent liberius, quo nullis que uirtutem impedire solent, cupiditatibus animum subiiciebant. Permenides inquit philosophus xv. annis in rupe Egiptiaca consedissee legitur. Et Dorotheo uel Prothaotheo ob meidcandi curam, in monte tantaso uulturi exponitus memoratur. Et Themistodes cum expletis capitulo vii. annis se mori cerneret, dixisse fertur se dolere, quod tunc egrederetur de uita quando sapere cepisset. Similiter Plato lxxxii. anno scribens mortuus est Socrates xc. Nouem annos in docendi scribendique labore et dolore compleuit. Et hec summit Hugo a Ieronimo epistola xxxiii. ubi similiter narrat de aliis philosophis qui ut uacarent liberius philosophie, prout ait Hugo ubi supra: Alii calcabant honores, alii proiecerunt diuiciat, alii acceptis iniuriis gaudebant, alii penas spreuerunt, alii contubernia hominum deserentes ultimos heremi penetrantes recessus et secreta soli se philosophie dedicabant, ut eo eius contemplationi uacarent liberius, quo nullis que uirtutis iter impedire solent, cupiditatibus animum sobiecussent. Et Ieronimus ubi supra: Et similiter epistola xxxvi.: De philosopho qui multarum possessionum precium proiecit in pelagus. Abite inquit in profundum male cupiditates, ego uos mergam, ne ipse mergar a uobis philosophus inquit Ieronimus glorie curialis popularis auri uile mancipium // totam simul sarcinam

deposuit, quod non faciunt multi scolastici Christo credentes, sed potius agregant et cumulant cupiditates, quibus submerguntur ut sepe. Mira ergo studiositas antiquorum. Nam ut ait idem Ieronimus lxv. epistola quosdam mundi philosophos legimus ut totam cogitationem ad mentis cogent puritatem, sibi oculos eruisse. Et de mirifico eorum studio Valerius libro octauo capitulo septimo ait: Quod cornoydes laboriosus et diuturnus sapientie miles, siquidem xc. Expletis suis annis. Idem illi uiuendi ac philosophandi finis fuit, ita se mirificum in doctrine operibus addixerat ut cum cibi recipiendi causa recubisset, cogitationibus inherens, manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Et sequitur: Animo ergo tantummodo multa uita fruebatur, corpore uero quasi alieno circumdatus erat. Ibidem narrat et de multis aliis de quibus in Tractatu de uita philosophorum, de miro autem studio Euclidis narrat Agellius, libro septimo capitulo decimo, ubi ait: Quod cum Athenienses decreto cauerant, ut qui mecharis ciuis alibi megaris esset, si intulisset pedem Athenis prescius esset et ea res sibi capitalis esset, tunc Euclides ut audiret Socratem sub nocte postquam aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus et pallio uersicolore uel uersicoloris amictus, et capite uelate de domo sua megaris, Athenas ad Socratem commeabat, ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque eius fieret particeps cursusque sub luce ducentorum mille passuum Paulo amplius xx. eadem ueste illic tectus redibat, ac nunc ait Agellius uidete philosophos ultro currere ut doceant ad fores iuuenum. Diu tamen eosque sedere ac operari prope ad meridiem donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant. Scolastici ergo stimulati exemplis predictorum, sint quieti a tumultis cupiditatum et negociationum, et studeant uere philosophie, ut apprehendant Dei legem, et acquiescant consilio sapientis, qui ait sapientiam scribe tempore fatuitatis, et qui memoratur actu apprehendet illam, Ecclesiastici tricesimoquarto. Beatus inquit sapientia qui uigilat ad fores meas quotidie, et obseruat ad postes hostii mei, Prouerbiorum octauo. Qui enim sic uigilat sedulo studio, gratia Dei adiuuante, assequetur, sapientiam. Unde sequitur ibidem qui me inuenerit inueniat uitam et hauriet salutem a Domino. //

Capitulum nonum: Quales debent esse discipuli quo ad uite honestatem

Ex predictis patet quales debent esse discipuli, quo ad uite honestatem, debent esse a uiciis prenominatis immaculati, et uirtuosis moribus maturi, unde philosophi antiqui instruebant discipulos suos quo ad mores, prout ait Ieronimus, epistola tricesimaquarta: Quod ypocrates adiurat discipulos antequam doceat, et in uerbis suis iurare compellit, sacramentoque ex torquet silentium sermonum, incessum mansuetudinem, moresque describit, quantomagis nos, prout ibi concluditur uniuersam enim philosophiam reuocauit Socrates ad mores componendos ait Seneca epistola septuagesimo octaua. Et idem Augustinus, octauo De ciuitate dei capitulo tercio: Quod Socrates primus ad corrigendos ac componendos mores uniuersam philosophiam flexisse memoratur. Et idem Tullius, Tusculanarum questionum libro quinto post principium: Magna ergo ignomia est scolastico iugiter audienti precepta et regulas philosophie, nisi fuerit maturior moribus et honestior, quam Laycus, qui nichil tale audiuit. Sunt autem et alia proficua scolasticis que enumerat Boecius libro supradicto, sicut constantie stabilitudo, quia ut ait ibidem. Constantia parit. In constantia partum disoluit. Prima colligit Secunda collecta dispargit. Et exemplificat de quodam qui primo uoluit esse literatus siue scolasticus. Deinde fastiditus fuit mercator, postea tedio affectus se ad miliciam transtulit. Deinde territus iterato studiis in hyabat, et sic in neutro profecit. Item utile est scolasticis, ut sit suarum complexionum discreta consideratio, quia aliter debent laborare melancolici, aliter colerici et cetera ut ibi exemplificat. Item prodest scolasticis, ut sit in eis magistrorum dilectio siue ueneratio, dictorum ab illis credulitas siue suppositio, cum eisdem mansio siue cohabitatio. Mulierum etiam uetularum uel lotricum, rara uel nulla accessio, seruorum bilingium et detrahentium exclusio bonorum sociorum et fidelium adiunctio sumptuum uel expensarum sufficiens prouisio, de quibus omnibus prosequitur Boecius proluxe ubi supra: introducens exemplum de predictis, predicator ergo diuinus conferens cum scolasticis depredcitis, hortetur eos ad ea que sunt illis proficua de hortando a contrariis. //

Distinctio secunda [quinte partis]

Capitulum primum: De informatione doctorum. Quales ascendere debent gradum magistralem, et de utilitate

Deinde sunt ammonendi doctores de his que spectant ad eorum officium, primo ut sit ad tale officium honorabilis ascensio, deinde ut sit uita et morum perfectio. Tercio ut sit doctrine et ueritatis rectitudo. De primo sciendum quod non debet quis ascendere ad gradum magistralem, nisi sit peditus scientiis et clarus uirtutibus, prout ait Boecius ubi supra: quod cum ad magistratus excellentiam, bone indolis iuuenis uelit ascendere ordiendum est ut sciat que ad tanti nominis pertinent reuerentiam, ut queque scita uel quesita exprimere noscat, et ne scriptorum commissioni confidentieque totaliter se committat, et ut copiam librorum acquirat, ac eos consulat cum opus fuerit, nec tamen eos omnino credat scilicet sufficere, quia miseri ingenii est semper inuentis uti et nunquam inueniendis. Et ibi prosequitur de modo quo solebant antiqui magistrati siue doctores incipere in facultatibus Athenis uel Rome, enumerans que cauenda sunt talibus, necnon et que necessaria, magis enim ignominia est imperito et ydeote ascendere gradum magistralem quam in statu discipuli remanere. Ne dicatur illud Romanos ii.: Quid alium doces teipsum non doces, propter quod Ecclesiastici xviii: Antequam loqueris scilicet docendo, disce audiendo. Ideo Iacobi iii.: Nolite plures fieri magistri. Cum factus est magister et doctor oportet ut morum honestate polleat ait Boecius ubi supra: Si inquam in sermone uerax, in iudicio iustus, in consilio prouidus, in commisso fidelis, constans in uultu, pius in affatu, uir tutibus in signis, bonitate laudabilis. Et sequitur: nulla siquidem res magis est discipulo perniciosa, quam uita magistri contumeliosa. Et ponit exemplum infusa enim sepiissime confundi uidemus ex fetido uase, uas enim fetidum confundit aquas et corrumpit et sic consimiliter doctrina uilescit ex ignominiosa uita doctoris. Qui ergo uult proficere suis auditoribus uiuat uirtuose ut eos informet. Et de hoc Seneca bene epistola vii. ubi ait: Quod plus homines oculis quam auribus credunt, longum enim iter per precepta, breue et efficax per exempla, Zenonem enim cleantes non excepisset, si tantum eum audiisset, obseruauit illum ut ex forma uiueret et sequitur, turbam sapientem plus ex moribus quam ex uerbis Socrates traxit, ignominiosa enim uita docentis facit eum contemptibilem apud discipulos et ex consequenti doctrinam suam, quia ut ait Tullius libro ii. Tusculanarum questionum. Si cum uita punget oratio, turpissimum est scilicet philosopho, sicut si gramaticam professus loquatur Barbare, aut ut absurde canat, qui // uult se haberi musicum, sic et philosophus in uite ratione peccans turpior eo quod in officio cuius uult esse magister labitur artemque uite professus delinquit in uita. Et sicut illius cuius uita despicitur, restat ut eius predicario contemnatur, prout ait Gregorius Super euangelium libro ii. omelia vi. sic ex parte ista: quando uita docentis despicitur, et eius doctrina contemnitur. Et ideo summe debet laborare, ut habeat uitam honestam qui uult proficere auditoribus, multum enim obest discipulis discola uita magistri, et immodesta, ut enim ait Ieronimus epistola lxxxix: Magister probe etatis et uite eruditionisque est eligendus, nec puto erubescit doctus uir illud facere in propinqua uel nobili uirgine, quod fecit Aristotiles in Philippi filio, ut ipse librorum uarietate incia literarum monstraret. Non sunt contemnenda quasi parua sine quibus magna constare non possunt. Et sequitur Grecorum narrat historia Allexandrum potentissimum regem in moribus et incessu leonidis pedagogi sui non potuisse carere uiciis quibus adhuc paruulus fuit infectus, procliuis est enim malorum emulatio, et quorum uirtutes consequi, nequis aut nescis, cito uicia imitaris, periculosa igitur discipulis, peruersa uita doctoris, prouideat similiter doctor quod recte doceat unumquemque, et artificialiter secundum suam capacitatem, et secundum cuiuslibet artis exigentiam, prout habitum est supra, unde Boecius ubi supra. Doctor tenetur esse eruditus prius enim oportet ut discat quam doceat. Oportet esse mansuetus prout opportunum est. Debet enim esse rigidus ut lites dissoluat, oblatrantes remordeat, obloquentes opprimat, proteruientes castiget. Debet esse non negligens, nam sicut in uno quoque opere mater constantia inuenitur, ita uniuerse doctrine nouerca est negligentia. Debet esse non arrogans, prout de omnibus prosequitur Boecius, ubi supra: Unde ergo magna ars est sic recte docere unumquemque secundum

suam exigentiam, obseruatis dictis, circumstantiis pro loco et tempore, ut ait enim Gregorius Moralium vi. in fine. In omni quod dicitur necesse est ut tam tempus et persona pensetur, si uerba sententiae ueritas roborat, si hanc tempus congruum postulat, si et ueritatem sententiae et congruentiam temporis persone qualitas non impugnat. Moneantur ergo doctores et predicatorum Dei de predictis.

Capitulum secundum: Quales libros habere debent studentes

Scolastici uero tam docentes quam addiscentes, ammonendi sunt de artificioso studio in libris, prout ait Seneca epistola ii. Distrahit librorum multitudo, itaque cum legere non possis quantum habueris, satis est habere quantum legas. Sed meo inquis: hunc librum euoluere uolo, meo illum, fastidientis stomachi est multum degustare, que uero uaria sunt et diuersa, inquinant non alunt probatos itaque semper lege, et si quando ad alteros diuertere libuerit, ad priores redi. Moneat ergo ut fiat diligens inspectio, et inspectorum impressa rememoratio, unde idem epistola xlvi: Non refert quam multos sed quam bonos habeas libros, lectio certa prodest, uaria delectat multitudo enim librorum onerat, non instruit, et satius est, paucis auctoribus te tradere, quam errare per multos xl. enim milia librorum Alexandriae arserunt et cetera. Cum ergo innumerabiles sunt libro, non potest homo peruenire ad omnium inspectionem. Studeas igitur in authenticis et utilibus, non enim est finis faciendi libros, Ecclesiastici xxi.

Capitulum tertium: Qualiter sint cauende noxie scientie scolasticis

Sed cum alie sint scientie noxie, et alie utiles, scolastici ammonende sunt, ut non utantur noxiis sed ut studeant in fructuosis et utilibus, prout ait Augustinus ii. De doctrina christiana ante finem: uidetur inquit michi, studiosis et ingeniosis adolescentibus debere principi, ut nullas doctrinas que preter ecclesiam Christi exercentur tanquam ad beatam uitam capescendam sequi audeant, sed eas sobrie diligenterque diiudicent. Et sequitur: alienent studium a superfluis hominum institutis. Est enim sapientia de sursum descendens et est terrena animalis diabolica Iacobi iii. Et illam celestem debent appetere et exquirere, ac etiam scientias ad ipsam dirigentes, et cauere ab animali et dyabolica et terrena sapientia.

Capitulum quartum: Qua intentione debet homo studere

Item sunt ammonendi, ut recta intentione scientiam acquirant et recto modo ea utantur, non eleuando se ex scientiis suis, sed magis humiliando, scientia enim inflat prima ad Corinthios xiiii. Et in multa scientia multa indignatio Ecclesiastici i. Et de hoc Bernhardus bene super cantica omelia xxxv. Est inquit in se omnis scientia bona, que tamen ueritati subnixa sit. Et sequitur nam probat Apostolus, quando ait: Non plus // sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem, Romanos xii. Non reprobatur inquit multa scientem, sed sciendi modum nescientem quid ergo dicit modum sciendi, quid nisi ut scias, quo ordine quo studio quo fine quoque nosse oporteat. Quo ordine, ut illud prius quod maturius ad salutem. Quo studio, ut illud ardentius quod uehementius ad amorem. Quo fine, ut non ad inanem gloriam, aut curiositatem, sed ad edificationem suam, et proximi. Sunt enim qui scire uolunt eo fine tantum ut sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire uolunt ut scire uideantur, et turpis uanitas est de, quibus Satiricus, scire tuum nichil est, nisi te scire hoc sciat alter. Et sunt qui scire uolunt ut scientiam suam uendant pro pecunia et honoribus, et turpis questus est. Et sunt qui scire uolunt ut edificent, et caritas est. Et sunt qui scire uolunt ut edificentur, et prudentia est. Et hi duo ultimi non inueniuntur in abusione scientie hi omnes audiant, scienti bonum et non facienti peccatum est Iacobi iiii. Et Luce xii.: Seruus sciens uoluntatem Domini sui et non faciens, uapulabit plagis multis. Et ponit Bernhardus, exemplum bonum. Cibus indigestus et qui non habet bonam digestionem, malos generat humores, et corrumpit corpus, ita scientia multa indigesta stomacho anime, qui est memoria, si non fuerit decocta igne caritatis, per actus anime in memoriam transfusa, magis corrumpit uitam hominis

quam nutriat. Et de tali dicit: Propheta, uentrem meum doleo Ieremias iiii. Scolasticus ergo quam diu est discipulus, acquirat scientiam studiose, quando est doctor doceat artificiose, et semper utatur scientia recto fine et intentione.

Capitulum [quintum]: Qualiter est studendum in scriptura sacra, et que necessaria in ea

Et quia sacra scriptura est contentiua omnis sapientie, prout ait Augustinus ii. De doctrina christiana in fine: quicquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnabitur id est in scientia scripturarum. Si utile est ibi inuenitur. Et idem epistola iii.: Quod nulle litere comperande duobus preceptis Domini, in quibus omnis ars est. Ibi enim philosophia, quia cause naturarum omnium in Deo. Ibi et ethica, quia non aliunde bona uita formatur, nisi Deum diligendo. Ibi loyca, quia lumen anime non nisi Deus. Ibi salus reipublice, quia ciuitas non conditur neque custoditur nisi uinculo fidei. Ideo omnes ammonendi sunt ad studium sacre scripture, prout ait ipsa sapientia inuitans de hoc uel ad hoc Prouerbiorum viii. // Audite quoniam de rebus magnis locutura sum, et aperientur labia mea, ut recta predicent, ueritatem meditabitur guttur meum, et sicut ipsa excellentior est omni alia scientia uel philosophia. Sic studens in ea debet esse perfectior studentibus in aliis scientiis, et sua studiositas ordinatio. Qualiter autem sit studendum, docet Hugo bene Didascalicon parte v. ubi ait: Quod diuina scriptura habet triplicem modum intelligendi, scilicet quo ad historiam, que est quasi alphabetum, quo ad allegoriam, et quo ad tropologiam. Qualiter autem studendum sit in scriptura secundum istos modos ibi prosequitur. Unde bene studens in sacra scriptura non confidat de acumine ingenii, nec de subtilitate scrutinii, nec de sedulitate studii, sed de bonitate Dei et pietate orationis siue oraculi, et humilitate cordis intimi, ait enim filius Dei ad patrem: abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulus et cetera, Mathei xi. Intellectum enim dat paruulis, optaui inquit et datus est michi sensus, inuocaui et uenit in me spiritus sapientie, Sapientie vii. Unde narrat Cassianus in Collationibus patrum de abbate Theodoro. Et idem Cassiodorus lide institutione scripturarum: Quod cum explanationem obscure questionis inquireret, septem diebus et noctibus in oratione in fatigabilis perstitit, donec solutionem eius Domino reuelante cognosceret. Et ideo ait Cassianus ad monachum cupientem ad scripturarum noticias pertingere, nequaquam debere labores suos erga commentariorum libros impendere, sed omnem industriam mentis et intentionem cordis erga emendationem uiciorum carnalium detinere, quibus expulsis cordis oculi sublato uelamine passionum scripturarum sacramenta contemplantur. Et ponit exemplum de oculis carnalibus et lumine uisibili quod intuentur oculi naturaliter ablatis uiciis oculorum. Cum uera ergo humilitate, cum cordis sanctitate, cum orationis puritate, et cum operis equitate, auditor sacre scripture in ea studeat. Ecclesiastici primo, fili concupisce sapientiam et serua iusticiam et Deus prebebit eam tibi. Et studeat ordinate et artificialiter. Primo in facilioribus scilicet in historia scripture proficienda uel perscienda, et quia res in scriptura sunt significantiue. Deinde studeat in facilioribus intelligentiis, ut pertingat ad profundiores et altiores, quia ut ait Hugo ubi ait supra: Instruendus est studens scilicet in scriptura quid cauere debeat, deinde informandus qualiter ea que sunt agenda perficiat. Nam duo inquit pares ingenio, equales studio, intendunt lectioni, sed non equaliter // proficiunt, quia unus discretius et prudentius laborat. Sunt enim tria que nocent studiis legentium, scilicet negligentia, quando ea que discenda sunt pretermittuntur. Impudentia quando ordo congruus et modus in eis que discuntur non seruatur, et fortuna quando paupertate et infirmitate uel doctorum priuatione quis a proposito retardatur, et sic studeat ut operetur, ut ait ibidem: Nec sic eum teneat lectio ut a bono opere uacare compellat, Christiano philosopho lectio exhortatio debet esse non occupatio, et bona desideria pascere, non necare ubi etiam narrat de quodam probabilis uite, qui multum flagrabat amore scripturarum, et desiderio sapientie feruens, spretis imprudenter simplicioribus scripturis, cepit profunda rimari et obscura et enigmantibus scripturarum enodandis et mysticis sacramentorum intellectibus insistere, sed mens humana non sustinens tantum pondus, non solum ab utilibus, sed et necessariis artibus cepit cessare, uersoque uento in contrarium, ex scripturis occasionem erroris habuit, quibus uti non nouit cum moderamen discretionis. Sed miseratione diuina tandem per reuelationem est

ammonitus ne amplius earum scripturarum studio incumberet, sed sanctorum patrum uitam et martirum triumphos frequentare consuesceret sicque in breui in statu pristinum est reductus. Ideo Prouerbiorum xv. sicut qui mel comedit multum non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria, per gradus ergo ascendat, qui sunt lectio siue doctrina meditatio, operatio oratio, contemplatio. Lectio enim intelligentiam dat. Meditatio consilium prestat. Oratio petit. Contemplatio inuenit, prout ait ibidem Hugo prosequens de his bene: Audiens ergo scripturas et studens in eis, opere impleat ea que audit, sicut Pamphilus uel Panucius abbas, de quo narratur, libro ix. Historie tripertite qui cum esset sine literis, accessit ad quendam ut doceretur, qui cum audisset primum uersum Psalmi illius, dixi custodiam uias meas: secundum uersum sufficit michi tantummodo, cumque doctor culparet eum postea, quod per septem menses ad eum non uenisset, respondit: uersum illum adhuc opere non impleui, postea uero a quodam requisitus an uersum istum didicisset et complexset xlix. annis inquit uix eum implere ualui, ad exemplum ergo istius uir scolasticus in sacra scriptura studens, opere que audit impleat ut ex opere augeatur sapientia, pie enim agentibus dedit Deus sapientiam, Ecclesiastici xlii. // Et sicut studentes in aliis scientiis debent cauere a peruersa intentione, sic studens in sacra scriptura, et eo magis quo ipsa perfectior, quia sunt nonnulli qui diuine scripture scientiam appetunt, uel ut diuicias congregent, uel ut honores optineantur, uel famam acquirant, quorum intentio quantum peruersa tantum miseranda. Sunt alii quos audire delectant uerba Dei et opera, non quia salutifera sed quia mirabilia et diuina preconia in fabulas commutant. Et sunt qui sacram scripturam legunt, ut sint parati omni poscenti reddere rationem de fide et ut mimicos ueritatis destruant, minus eruditos instruant uiam ueritatis perfectius agnoscant, et altius secreta Dei intelligant, arcus uel altius ament, quorum deuotio est laudanda. Primi sunt miserandi. Secundi amandi. Tercii laudandi, prout ait Hugo ubi supra, predicator ergo diuinus alloquens scolasticos, debet explorare in quibus scientiis student et laborent et prout uiderit expedire, cum eisdem conferat de predictis.